

POSTANOWIENIE

3 czerwca 2026 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Trzebiatowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 3 czerwca 2026 r. w Warszawie
zażalenia J. W.

na postanowienie Sądu Okręgowego w Suwałkach

z 13 czerwca 2025 r., I Ca 35/25,

w sprawie z wniosku J. W.

z udziałem K. R., W. R., J. R. i A. W.

o stwierdzenie nabycia spadku,

**uchyla zaskarżone postanowienie i pozostawia
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego
w orzeczeniu kończącym postępowanie.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Suwałkach postanowieniem z 7 lipca 2020 r. w sprawie z wniosku J. W. z udziałem K. R., W. R., J. R., A. W. o stwierdzenie nabycia spadku po B. W. oraz o otwarcie i ogłoszenie testamentów B. W., stwierdził, że spadek po B. W. zd. R., [...] na podstawie testamentu ustnego [...] nabyła J. W. [...] w całości (pkt 1) oraz orzekł o kosztach postępowania (pkt 2 i 3).

Sąd Okręgowy w Suwałkach postanowieniem z 13 czerwca 2025 r., na skutek apelacji uczestników K. R. i W. R., uchylił postanowienie Sądu Rejonowego w Suwałkach i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

W ocenie Sądu odwoławczego Sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy, ponieważ nie dokonał pełnych ustaleń faktycznych. Sąd Rejonowy powinien z urzędu podjąć czynności w celu wyjaśnienia okoliczności determinujących prawidłowe ustalenie miejsca zwykłego pobytu spadkodawczyni, a nie ograniczać się do wskazania, że „B. W. ostatnio stale zamieszkiwała [...]”, [...]. W ocenie Sądu II instancji dopiero poczynienie ustaleń przez Sąd Rejonowy przy ponownym rozpoznaniu sprawy, czy w chwili śmierci B. W. posiadała miejsce zwykłego pobytu [...] pozwoli na właściwe zastosowanie art. 21 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia dziedziczenia, jak też na ewentualną ocenę ważności testamentu holograficznego [...].

Sąd odwoławczy podkreślił, że Sąd Rejonowy pomimo transgranicznego charakteru sprawy nie poczynił jakichkolwiek ustaleń w tym przedmiocie, natomiast ustalenia w odniesieniu do prawa właściwego mają zasadnicze znaczenie dla rozstrzygnięcia o spadkobranii po B. W. Ponadto w ocenie Sądu II instancji w sprawie należało ustalić przepisy właściwe dla oceny ważności testamentów sporządzonych przez testatorkę ze względu na formę, a w ramach oceny ważności testamentu ustnego B. W. uwzględnić należało również fakt niezłożenia przez uczestników postępowania, w zawitym terminie, wniosku o ustalenie nieważności tego testamentu.

Zdaniem Sądu Okręgowego brak powyższych ustaleń powoduje, że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy, co skutkowało uchyleniem zaskarżonego postanowienia i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania.

W zażaleniu wnioskodawczyni zarzuciła Sądowi Okręgowemu naruszenie art. 384 § 4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez niewłaściwą ocenę prawną sprawy i przyjęcie, że Sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy, gdyż nie dokonał rozważań nad kwestią prawa właściwego dla oceny sukcesji po B. W. w kierunku wskazanym w uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z 20 września 2024 r. (II CSKP 1220/22) w odniesieniu do postanowienia Sądu Okręgowego w

Suwałkach z 15 czerwca 2021 r. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości, na podstawie art. 395 § 2 w zw. z art. 394¹ § 2 k.p.c. o uchylenie przez Sąd Okręgowy w Suwałkach zaskarżonego postanowienia oraz rozpoznanie sprawy na nowo oraz zasądzenie od uczestników postępowania na rzecz wnioskodawczym kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa prawnego stosownie do norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie zasługuje na uwzględnienie.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się jednolicie, że zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. ma na celu jedynie skontrolowanie przez Sąd Najwyższy, czy orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji, przekazujące sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji, zostało oparte prawidłowo na jednej z przesłanek przewidzianych w art. 386 § 2 lub 4 k.p.c., a więc, czy powołana przez sąd drugiej instancji przyczyna uchylenia odpowiada podstawie ustawowej wskazanej w uzasadnieniu i czy rzeczywiście wystąpiła w sprawie. Dokonywana w tym zakresie ocena powinna mieć zatem charakter formalny i skupiać się wyłącznie na ustanowionych w powołanych przepisach przesłankach uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji. Nie może ona wkraczać nie tylko w ocenę merytorycznego stanowiska sądu drugiej instancji co do materialnoprawnych podstaw rozstrzygnięcia, lecz również w ocenę prawidłowości zastosowania przez ten sąd przepisów prawa procesowego, niezwiązanych bezpośrednio ze wskazaną przyczyną uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji (m.in. postanowienia SN: z 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013, nr 3, poz. 41, z 25 czerwca 2015 r., V CZ 6/16, z 29 października 2015 r., I CZ 92/15 i z 7 kwietnia 2016 r., II CZ 6/15).

Nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. jest wadliwością rozstrzygnięcia polegającą na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź zaniechaniu zbadania przez ten sąd materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów stron z powodu bezpodstawnego przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie

(postanowienia SN: z 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999/1/22, z 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003/3/36, z 19 czerwca 2013 r., I CSK 156/13; z 25 czerwca 2015 r., V CZ 35/15 i z 7 kwietnia 2016 r., II CZ 6/16). Zachodzi ono również w przypadku dokonania przez sąd pierwszej instancji oceny prawnej żądania bez ustalenia podstawy faktycznej, co wymagałoby poczynienia kluczowych ustaleń po raz pierwszy w instancji odwoławczej. W takiej sytuacji uzasadnione jest uchylenie orzeczenia ze względu na respektowanie uprawnień stron wynikających z zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego (postanowienia SN: z 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 68; z 23 września 2016 r., II CZ 73/16; z 24 stycznia 2017 r., V CZ 92/16; z 22 lutego 2017 r., IV CZ 112/16, IV CZ 113/16 i IV CZ 114/16 oraz z 14 czerwca 2017 r., IV CZ 18/17 i IV CZ 25/17).

Sąd Okręgowy, uchylając zaskarżone postanowienie, uznał, że Sąd I instancji nie dokonał pełnych ustaleń faktycznych dotyczących miejsca zwykłego pobytu spadkodawczyni, a także nie poczynił ustaleń w odniesieniu do prawa właściwego do rozpoznania niniejszej sprawy.

Skarżąca trafnie zarzuciła, że wskazane okoliczności nie uzasadniają wyprowadzonego z nich wniosku co do potrzeby uchylenia postanowienia Sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Z uzasadnienia tego orzeczenia wynika jednoznacznie, że żądanie wniosku dotyczące stwierdzenia nabycia spadku po B. W. oraz otwarcia i ogłoszenia testamentów B. W., zostało poddane ocenie pod kątem jego zasadności. Sąd Rejonowy uznał je za usprawiedliwione i stwierdził, że spadek po B. W. na podstawie testamentu ustnego [...] nabyła wnioskodawczyni J. W. w całości. [...] Przeprowadził też postępowanie dowodowe odnoszące się do ustaleń w zakresie zdrowia spadkodawczyni oraz ważności sporządzonego przez nią testamentu. Na tej podstawie uznał, że została spełniona przesłanka warunkująca dopuszczalność sporządzenia testamentu ustnego. Okoliczność zaś, iż treść tego testamentu została stwierdzona w sposób prawidłowy, pozwalała na przyjęcie, że testament ustny jest ważny i skuteczny, a w związku z tym, że zgodnie z ostatnią wolą zmarłej to wnioskodawczyni J. W. nabywa spadek po zmarłej w całości na podstawie właśnie tego testamentu.

Odnosząc do drugiego testamentu B. W., sporządzonego w formie listu [...], to Sąd Rejonowy uznał go za nieważny w oparciu o art. 945 § 1 pkt 2 k.c. Według tego przepisu testament jest nieważny, jeżeli został sporządzony pod wpływem błędu uzasadniającego przypuszczenie, że gdyby spadkodawca nie działał pod wpływem błędu, nie sporządziłby testamentu tej treści. Okoliczność, że powyższa ocena jest – według Sądu Okręgowego – błędna, a prawidłowe jej przeprowadzenie wymaga dokonania dodatkowych ustaleń faktycznych, nie jest równoznaczna z nierozpoznanie istoty sprawy. W judykaturze Sądu Najwyższego wyjaśniono, że dokonanie przez sąd pierwszej instancji niewłaściwej lub niepełnej oceny prawnej powództwa nie może być poczytywane za nierozpoznanie istoty sprawy. W obowiązującym modelu apelacji pełnej sądowi drugiej instancji przysługują analogiczne kompetencje w zakresie prawnej oceny sporu, jak sądowi pierwszej instancji. Sąd ten rozpoznaje sprawę merytorycznie na nowo, kontynuując postępowanie toczące się przed sądem pierwszej instancji; przeprowadza uzupełniające postępowanie dowodowe w zakresie pozwalającym mu na zmianę wydanego wyroku sądu pierwszej instancji i orzeczenie o istocie sprawy (postanowienia SN z 20 stycznia 2017 r., I CZ 1/17 i z 3 lutego 2017 r., II CZ 146/16).

Należy przy tym podkreślić, że wydania orzeczenia kasatoryjnego nie uzasadnia potrzeba nawet znacznego uzupełnienia postępowania dowodowego (postanowienie SN z 28 marca 2018 r., V CZ 19/18).

Niemniej nie można jednak mówić o nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. w sytuacji, gdy sąd pierwszej instancji zbadał podstawę faktyczną roszczenia – nawet jeśli nie w pełnym zakresie, ani nie przeprowadził wszystkich dowodów czy wadliwie ocenił przeprowadzone dowody lub przyjął nieprawidłową ocenę prawną roszczenia. W takim przypadku nie można przyjąć, że sąd nie rozpoznał istoty sprawy. Jeżeli sąd drugiej instancji uzna, że potrzebne są dalsze ustalenia faktyczne co do danego roszczenia albo przeprowadzenie kolejnych dowodów czy odmienna ocena prawna roszczenia, powinien wówczas samodzielnie podjąć działania, rozpoznając merytorycznie sprawę (postanowienia SN: z 3 lutego 2017 r., II CZ 146/16; z 20 grudnia 2018 r., II CZ 79/18; z 25 stycznia 2019 r., IV CZ 82/18; z 28 lutego 2020 r., I CZ 5/20

i z 26 stycznia 2024 r., III CZ 434/22). Natomiast niewyjaśnienie okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy nie jest równoznaczne z nierozpoznanie jej istoty (postanowienia SN z 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12 i z 7 marca 2013 r., II CZ 193/12). Z tego względu stanowisko Sądu Okręgowego w tej sprawie wymaga korekty.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

(M.K.)

[a.ł]